

Krimināllikumam 10 gadi: tapšana, attīstība un perspektīva

Ten Years for Criminal Law: Formation, Development, and Perspective

Dr. habil. iur. Uldis Krastiņš

LU Juridiskā fakultāte

Krimināltiesisko zinātņu katedras profesors

E-pasts: andak@btv.lv, tālrunis: 67034552

Pēc septiņu gadu Latvijas juristu intensīva darba 1998. gada 17. jūnijā Latvijas Republikas Saeima pieņēma Latvijā pašreiz spēkā esošo Krimināllikumu. 1998. gada 15. oktobrī LR Saeima pieņēma vēl vienu nozīmīgu likumu – „Par Krimināllikuma spēkā stāšanās laiku un kārtību”.¹ Tika noteikts, ka Krimināllikums stājas spēkā no 1999. gada 1. aprīļa, un līdz ar to spēku zaudēja iepriekšējais kriminālkodekss, kas bija pieņemts 1961. gada 6. janvārī un darbojās no 1961. gada 1. aprīļa kā Latvijas PSR kriminālkodekss (LPSR KK), bet kopš 1991. gada 29. augusta – kā Latvijas Kriminālkodekss (LKK).²

Desmit gadi, kas pagājuši kopš Krimināllikuma ieviešanas, nav ilgs laiks, taču pietiekams, lai izsekotu tā tapšanas gaitai un izvērtētu Krimināllikuma tālākās attīstības ceļu – tendences un praktisko realizāciju.

Krimināllikuma darbības pirmajā desmitgadē 32 LR Saeimas likumos izdarīti daudzi grozījumi un papildinājumi spēkā esošajā Krimināllikumā, un tas dod vielu pārdomām par Latvijas krimināltiesību tālākās attīstības perspektīvu.

Atslēgvārdi: Krimināllikums (KL), koncepcija, likumprojekts, jauninājumi, attīstība, papildinājumi, grozījumi, perspektīva.

Satura rādītājs

1. <i>Latvijas jaunā krimināllikuma projekta koncepcijas izstrāde.</i>	5
2. <i>Krimināllikuma projekta sākotnējās nostādnes un jauninājumi</i>	7
3. <i>Krimināllikuma turpmākā attīstība</i>	16
<i>Secinājumi un priekšlikumi.</i>	20
<i>Izmantoto avotu saraksts.</i>	21
<i>Atsauces un piezīmes</i>	22
<i>Summary</i>	23

1. Latvijas jaunā krimināllikuma projekta koncepcijas izstrāde

Doma par jauna Latvijas Kriminālkodeksa veidošanu radās līdz ar Latvijas neatkarības atjaunošanas iecerēm un norisēm. Sākotnēji pastāvēja divi viedokļi par to, kādā virzienā jāstrādā, lai taptu jauns krimināllikums.

Visvienkāršāk likās, ka, izdarot nepieciešamos grozījumus un papildinājumus, atjaunojams pirmskara neatkarīgās Latvijas 1933. gada Sodu likums³, līdzīgi kā tas tika izdarīts ar Latvijas 1937. gada Civillikumu. Doma nebija slikta, jo, kaut arī Sodu likums bija izstrādāts uz cariskās Krievijas 1903. gada Sodu likumu bāzes, tas nebija nemaz tik vecs un tika vērtēts kā savam laikam pietiekami moderns, ja ņemam vērā, ka cariskās Krievijas Sodu likumi bāzējās uz Vācijas, Itālijas, Francijas un citu Eiropas valstu tā laika jaunākajām teorētiskajām un praktiskajām atziņām, turklāt Sodu likums bija uzlabots atbilstoši Latvijas valsts vajadzībām.

Otra viedokļa pamatā bija apsvērumi, ka Latvijā kopš divdesmitā gadsimta trīsdesmitajiem gadiem ir notikušas visai būtiskas vēsturiskas izmaiņas, ievērojami izmainījušies sociāli politiskā un ekonomiskā situācija valstī, un tāpēc ir nepieciešams izstrādāt jaunu krimināllikumu (KL).

Vairāk pragmatisks izskatījās otrais viedoklis, un tas guva virsroku. Turpmākais darbs tika ieguldīts jauna krimināllikuma projekta (turpmāk tekstā – projekta) tapšanā, neaizmirstot krimināltiesību tradīcijas, tāpēc jaunajā likumā tika iestrādātas vairākas visai būtiskas Sodu likuma nostādnes.

Organizatoriskā darbība jauna krimināllikuma izstrādāšanā sākās ar krimināllikuma projekta izstrādes darba grupas apstiprināšanu.⁴ Ar LR Augstākās Padomes Prezidija 1990. gada 18. oktobra lēmumu tika izveidota darba grupa astoņu juristu sastāvā, un tie pārstāvēja visas redzamākās tā laika Latvijas tiesībaizsardzības institūcijas un mācību iestādes. Ņemot vērā visas darba grupas dalībnieku ieguldījumu jaunā likuma tapšanā, atzīmēšu, ka šajā darba grupā visā Krimināllikuma izstrādes laikā līdz pat tā pieņemšanai strādāja darba grupas vadītājs, tajā laikā Latvijas Advokātu kolēģijas prezidija priekšsēdētājs un Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes Krimināltiesisko zinātņu katedras docents Aivars Niedre, kā arī Augstākās tiesas priekšsēdētāja vietnieks Pāvels Gruzīņš, Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes Krimināltiesisko zinātņu katedras vadītājs Uldis Krastiņš un kopš 1993. gada 7. decembra tās pašas katedras pasniedzēja Agra Reigase.⁵

Tika izstrādāta jaunā krimināllikuma projekta koncepcija, un jau 1990. gada 13. decembrī to akceptēja Latvijas Republikas Augstākā padome, bet galīgā veidā to apstiprināja Augstākās Padomes Prezidijs 1991. gada februārī. Pēc tam tad arī praktiski sākās jauna Latvijas krimināllikuma projekta izstrāde.

Projekta koncepcijā bija ietvertas galvenās jaunā krimināllikuma ievirzes, uzbūves principi un darba grupas darbības virzieni. Izstrādājot krimināllikuma projektu, vajadzēja īstenot dekriminalizācijas (netiek piemērota kriminālā atbildība), humanisma, t. sk. depenalizācijas (sodu liberalizēšana; nepiemēro smagus sodus, bet tiek piedāvātas alternatīvas), un individuālās atbildības principus. Daba grupai vienlaikus bija jāstrādā divos virzienos – jāizstrādā jauns krimināllikums un jāgroza vai jāpapildina jau spēkā esošais kriminālkodekss atbilstoši Latvijas jaunajai politiskajai un ekonomiskajai sistēmai.

1993. gada jūlijā krimināllikuma vispārīgās daļas projekts tika iesniegts Tieslietu ministrijai, bet 1994. gada maijā tas jau kopā ar Sevišķo daļu kā vienots krimināllikuma projekta pirmais variants nonāca Tieslietu ministrijā.

Pavisam darba grupā tika izstrādāti trīs krimināllikuma projekta varianti (redakcijas), un katrā tika ievēroti gan projektu apspriešanas gaitā pieņemtie pašmāju juristu priekšlikumi, gan ārvalstu speciālistu ieteikumi.⁶

2. Krimināllikuma projekta sākotnējās nostādnes un jauninājumi

Laikā, kad jaunā krimināllikuma projekta izstrādes grupa ķērās pie sava darba, bija jāizvērtē, kas saglabājams vai pārveidojams no tā, ko reglamentēja LPSR 1961. gada kriminālkodekss (vēlāk Latvijas Kriminālkodekss). Jādomā bija par to, kas nekavējoties jālabo šajā likumā un ko var atstāt uz vēlāku laiku likuma projekta līmenī.

Turpmāk pakavēšos pie tām vecā likuma nostādnēm, kuras jau sākotnēji iezīmējās kā labojamas, papildināmas vai no jauna veidojamas un kuru vietā vajadzēja pieņemt citas laika prasībām atbilstošas nostādnes.

Krimināltiesību normu sadalījums kriminālkodeksa projekta vispārīgajā un sevišķajā daļā netika mainīts, bet tika veiktas izmaiņas normu izvietojumā. Atsevišķi krimināltiesību institūtu normatīvi tika paplašināti un detalizēti izstrādāti, kā arī tika mainīti uzsvāri uz apdraudēto interešu nozīmīgumu.

Vispārīgajā daļā tika izveidotas jaunas nodaļas, kurās paredzēti nosacījumi nepilngadīgo kriminālatbildībai; medicīniska rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanas nosacījumi; atsevišķā nodaļā tika sagrupēti apstākļi, kas izslēdz kriminālatbildību, jo to skaits bija palielināts no diviem līdz pieciem; atsevišķās nodaļās tika sadalītas normas, kurās paredzēta soda noteikšana un atbrīvošana no kriminālatbildības un soda.

Sevišķajā daļā tika izveidotas jaunas nodaļas, savukārt nodaļās normas tika pārgrupētas. Tā, piemēram, nodarījumi, kas vecajā likumā tika nosaukti par citiem valsts noziegumiem, tika pārcelti uz citām nodaļām (bandītisms, kontrabanda, masu nekārtības u. c.). Sevišķās daļas pirmajā nodaļā tika atstāti noziegumi pret Republiku. Atbilstoši Latvijas valsts starptautiskajām saistībām tika izveidota jauna nodaļa – noziegumi pret cilvēci, genocīds, noziegumi pret mieru un kara noziegumi.

Divas sevišķās daļas nodaļas – noziegumi pret valsts un sabiedrisko īpašumu, kā arī noziegumi pret pilsoņu personisko īpašumu – tika apvienotas, ņemot vērā visu īpašuma formu attīstības iespējas un aizsardzības nodrošinājuma nepieciešamību atjaunotajā Latvijas valstī. Valsts saimnieciskā darbība jaunajos ekonomiskajos apstākļos prasīja noteikt atbildību par noziedzīgiem nodarījumiem tautsaimniecībā, un tāpēc projektā tika izveidota jauna atsevišķa sevišķās daļas nodaļa. Jau projekta izstrādāšanas laikā spēkā esošā Latvijas Kriminālkodeksa (LKK) sevišķā daļa tika papildināta ar sesto „A” nodaļu „Noziegumi uzņēmējdarbībā”.

Tika izveidota jauna nodaļa – „Noziedzīgi nodarījumi pret dabas vidi” (sākotnējais nosaukums – „Ekoloģiskie noziedzīgie nodarījumi”), kurā iekļauts ievērojami lielāks normu skaits salīdzinājumā ar iepriekšējo likumu. Dabas vides aizsardzības interešu nozīmīguma dēļ šī nodaļa tika iekļauta sevišķās daļas trešajā vietā tūlīt aiz starptautiskajiem noziegumiem un noziegumiem pret valsti.

Vel vienā jaunā nodaļā „Noziedzīgi nodarījumi pret satiksmes drošību” (sākotnēji – „Noziedzīgi nodarījumi transportā”) tika apvienotas normas, kurās paredzēta atbildība par noziedzīgiem nodarījumiem, ekspluatējot visu veidu transporta līdzekļus (ceļa, ūdens un gaisa transportu). Savukārt noziegumi pret personu sevišķajā daļā tika sadalīti piecās paplašinātās nodaļās, tādā veidā uzsverot cilvēka personas un viņa interešu aizsardzības īpašu nozīmīgumu.⁷

Visai būtiskas izmaiņas Krimināllikuma projektā tika iestrādātas gan krimināltiesību institūtu, gan atsevišķu normu traktējumos, pievēršot īpašu uzmanību normu satura iespējami saprotamam izklāstam. Šajā jaunrades procesā bija ievērotas Latvijas krimināltiesību teorētiskās iestrādes un netika aizmirstas krimināltiesību tradīcijas, kas veidojušās neatkarīgajā Latvijā pagājušā gadsimta divdesmitajos un

trīsdesmitajos gados, un tajā pašā laikā tika ņemta vērā arī ārvalstu pieredze krimināllikumam veidošanā.

Īpaši rūpīgi tika izvērtētas projekta normas, kurās formulēts kriminālatbildības pamats (KL 1. panta pirmā daļa) un noziedzīga nodarījuma jēdziens (KL 6. panta pirmā daļa). Noziedzīgs nodarījums Krimināllikumā, tāpat kā Latvijas 1933. gada Sodu likumā, tika formulēts pēc formālajām pazīmēm, norādot uz aizliegumu likumā un sodāmību, tas ir, soda piedraudējumu. Saskaņā ar Sodu likuma 1. pantu par noziedzīgu atzīstams nodarījums, kurš tā izdarīšanas laikā noliegts ar soda piedraudējumu. Tas ir klasisks formāls nodarījuma jēdziens, ko plaši izmanto Rietumvalstīs savos krimināllikumos. Salīdzinājumam var pieminēt, ka KL 6. pantā nav norādes uz likuma atpakaļejošā spēka nepieļaujamību. Par to ir runa īpašā normā, toties KL 6. pantā fiksēta vaina kā obligāta noziedzīga nodarījuma pazīme.

Salīdzinājumā ar LKK 3. un 7. pantu, pirmkārt, no abām iepriekšminētajām normām tika izslēgta tāda noziedzīgā nodarījuma pazīme kā sabiedriskā bīstamība. Tā tika atzīta par pārāk vispārīgu vērtējuma jēdzienu, kas dod iespēju paplašinātai un subjektīvai jēdziena tulkošanai. Tā vietā projekta vispārīgajā un sevišķajā daļā tika iestrādāti tādi jēdzieni kā apdraudētā interese un nodarījuma kaitīgums (kaitējums). Jāatzīmē gan, ka Krimināllikumā dotajā noziedzīga nodarījuma jēdzienā prettiesiskās darbības vai bezdarbības kaitīgums netika iestrādāts kā nodarījuma pazīme, to nākotnē vajadzētu labot.

Otrkārt, Krimināllikumā tāpat pilnībā tiek izslēgta likuma analogija krimināltiesībās, jo abās normās uzsvērtā atbildība par personas darbību vai bezdarbību tikai KL paredzētajos gadījumos. Ar to tiek īstenots senais romiešu tiesību princips – *nulum crimen sine lege* (bez likuma nav nozieguma).

Treškārt, par kriminālatbildības juridisko pamatu atzīts Krimināllikumā paredzēta noziedzīga nodarījuma sastāvs, kas agrāk īpaši nebija uzsvērts.

Jaunajā likumā nozieguma mazsvarīgums nav paredzēts kā pazīme, kas ļauj krimināllikumā paredzētu darbību vai bezdarbību neuzskatīt par noziegumu (LKK 7. panta otrā daļa), līdz ar to tiek atzīts ka mazsvarīgums kā vērtējams jēdziens ir pārāk nenoteikts. Tā vietā likumā ir iestrādāta norāde uz apstākļiem, kas izslēdz kriminālatbildību. Šādi apstākļi ir norādīti gan Krimināllikuma vispārīgajā, gan sevišķajā daļā. Savukārt KL 58. panta pirmajā daļā noteikts, ka no kriminālatbildības var atbrīvot personu, kura izdarījusi noziedzīgu nodarījumu, kam gan ir šajā likumā paredzētā nodarījuma pazīmes, bet ar kuru nav radīts tāds kaitējums, lai vajadzētu piespriest kriminālsodu. Ar prettiesisko darbību vai bezdarbību nodarītais kaitējums ir reālāk uztverams vērtējums, jo ar to saprot jebkādas ar noziedzīgu nodarījumu reālajā pasaulē radītas sekas.

Par krimināllikuma spēku telpā un laikā projektā lielas izmaiņas netika piedāvātas. Nodarījuma noziedzīgumu nosaka likums, kas bijis spēkā tā izdarīšanas laikā. Likumam ir atpakaļejošs spēks šādos gadījumos:

- 1) ja jaunais likums atzīst nodarījumu par nesodāmu;
- 2) ja jaunais likums mīkstina sodu;
- 3) ja tas ir citādi labvēlīgs personai.

Pēdējā norāde ir jauninājums. Vēlāk šajā normā tika iestrādāta ierobežojošā, bet apstrīdama norāde – ja vien likumā nav noteikts citādi.

Atbilstoši projektam kriminālsodāmi nodarījumi ir nosaukti par noziedzīgiem nodarījumiem, kas, savukārt, sadalīti noziegumos un kriminālpārkāpumos, līdzīgi kā tas bija Latvijas 1933. gada Sodu likumā. LKK bija izdalīti tikai smagi noziegumi (LKK 7.¹ pants), savukārt jaunā likuma projektā noziegumi sadalīti mazāk smagos

(sākotnēji tāds nozieguma veids projektā nebija paredzēts), smagos un sevišķi smagos noziegumos, ievērojot sankciju bargumu par nodarījumu un personas vainas formu nodarījumā. Tik plaša noziedzīgu nodarījumu klasifikācija Krimināllikumā ļauj detalizēti risināt vairākus krimināltiesiskus un kriminālprocesuālus jautājumus.

Vainas formu un to veidu formulējumos īpašas izmaiņas netika ierosinātas. Tomēr pantā, kas regulē neuzmanību kā vainas formu, ir iestrādāts noteikums, ka Krimināllikumā paredzētais nodarījums nav krimināli sodāms, ja persona neparedzēja, tai nevajadzēja un tā nevarēja paredzēt savas darbības vai bezdarbības seku iestāšanās iespējamību. Krimināltiesībās šādu gadījumu dēvē par kāzusu.

Izstrādājot Krimināllikuma projektu, atbalstu neguva doma par divu vainas formu iespējamību vienā nodarījumā, un tas netika iestrādāts likumā atšķirībā no Krievijas Federācijas likumdevēja. Taču, apzinoties, ka Krimināllikuma sevišķajā daļā formulēti arī noziedzīgi nodarījumi ar saliktu sastāvu un šādos nodarījumos var būt atšķirīga vainīgā subjektīvā attieksme pret nodarījuma sastāva objektīvajām pazīmēm (saliktos sastāvos), KL 8. panta otrajā daļā tika iestrādāta kārtula, ka, nosakot noziedzīgu nodarījumu izdarījušās personas vainas formu, jākonstatē šīs personas psihiskā attieksme pret noziedzīgā nodarījuma objektīvajām pazīmēm.

Sākotnēji projektā bija iestrādāts vecums, no kura iestājas kriminālatbildība – atkarībā no noziedzīgā nodarījuma smaguma attiecīgi četrpadsmit un sešpadsmit gadi. Vēlāk tika ierosināts vienots kriminālatbildības iestāšanās vecums – no piecpadsmit gadiem. 1996. gada 30. jūlijā, kad Ministru kabinets akceptēja Latvijas Republikas krimināllikuma (ar tādu nosaukumu) projektu, tika uzdots tajā iestrādāt noteikumu, ka kriminālatbildība visos kriminālsodāmos gadījumos iestājas no četrpadsmit gadu vecuma.⁸ Atbilstoši šim noteikumam vecums, no kura iestājas kriminālatbildība, KL paredzēts šādā veidā: pie kriminālatbildības saucama (projektā – „un sodāma”) fiziska persona, kura līdz noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas dienai sasniegusi četrpadsmit gadu vecumu. Vēlāk KL 11. pantā iekļāva skaidrojumu, ka mazgadīgais ir persona, kura nav sasniegusi četrpadsmit gadu vecumu, un tā pie kriminālatbildības nav saucama.

Tā kā bija paredzēts, ka par noziedzīga nodarījuma subjektu var būt tikai fiziska persona, tad īpašā normā (tagad KL 12. pants) iekļāva noteikumu, ka juridiskās personas lietā (par juridiskās personas pieļautiem tiesībpārkāpumiem) atbild tā fiziskā persona, kura nodarījumu izdarījusi tās interesēs, izmantojot juridiskās personas atbilstošu pilnvarojumu. Līdzīga reglamentācija bija paredzēta arī Latvijas 1933. gada Sodū likumā (51. pants); LKK par to nekas nebija teikts.

Netika grozīts nepieskaitāmības jēdziens un šādā psihiskā stāvoklī izdarītās likumā paredzētās kriminālsodāmās darbības vai bezdarbības juridiskās sekas – personas atbrīvošana no kriminālatbildības (tagad KL 13. pants). Jauninājums projektā bija jēdziena „ierobežota pieskaitāmība” izdalīšana, kā arī tādā psihiskajā stāvoklī veikta nodarījuma izrietošās juridiskās sekas – piespriežamā soda mīkstināšana vai atbrīvošana no soda (KL 14. pants).

Par nepabeigtu noziedzīgu nodarījumu tāpat kā agrāk ir uzskatāma sagatavošanās nodarījumam un nodarījuma mēģinājums. Salīdzinājumā ar LKK teikto (15. pants) projektā tika ievērojami plašāk izteikts nozieguma stadiju institūts un ieviesti vairāki jauninājumi (KL 15. pants):

- 1) sniegts pabeigta noziedzīga nodarījuma jēdziens un uzsvērtā nepieciešamība konstatēt vainīgā nodarījumā visas noziedzīga nodarījuma sastāva pazīmes, kas paredzētas likumā;

- 2) noteikts, ka kriminālatbildība iestājas par sagatavošanos tikai smagiem un sevišķi smagiem noziegumiem, un pie kriminālatbildības nav saucama persona par mēģinājumu izdarīt kriminālpārkāpumu (tas bija solis dekriminalizācijas virzienā);
- 3) ietverts nodarījumu kvalifikācijas princips, ka atbildība par sagatavošanos noziegumam un par nozieguma mēģinājumu iestājas pēc tā paša panta, kas paredz atbildību par konkrēto nodarījumu; tas deva iespēju sagatavošanos noziegumam un nozieguma mēģinājumu neietvert Krimināllikuma sevišķajā daļā kā patstāvīgus nodarījumus, tāpat atkrita vajadzība sevišķās daļas pantu dispozīcijā īpaši norādīt uz atbildību par sagatavošanos un par kādu nodarījumu mēģinājumu draud kriminālatbildība, kā tas bija praktizēts Latvijas 1933. gada Sodu likumā (47. un 48. pants);
- 4) jēdziena „sagatavošanās noziegumam” formulējumā (tāpat kā mēģinājuma jēdziena formulējumā) pamatoti tika iekļauta norāde, ka noziegums nav turpināts no vainīgā gribas neatkarīgu iemeslu dēļ; tas atvieglo risināt jautājumu par labprātīgu atteikšanos no nozieguma izdarīšanas līdz galam, jo tikai ārpus personas gribas pastāvoši apstākļi izslēdz labprātīgu atteikšanos.

Labprātīgas atteikšanās institūts jaunajā likumā saglabāts, papildus norādot uz pilnīgu nodarījuma pārtraukšanu pēc paša izdarītāja gribas un tai apzinoties, ka pašāve iespēja to izdarīt līdz galam.

Lielas izmaiņas projektā tika iestrādātas līdz tam LKK pastāvošajā līdzdalības institūtā (17. pants):

- 1) viena panta vietā, kas LKK regulēja līdzdalību (17. pants), projektā tika iekļauti pieci panti (pašreiz KL 17.–21. pants);
- 2) no līdzdalībnieku skaita atsevišķi izdalīts noziedzīga nodarījuma izdarītājs (LKK dēvēts par izpildītāju, un kā līdzdalībnieks tas minēts kopā ar organizētāju, uzkūditāju un atbalstītāju); norādīti divi nodarījumu veicēju veidi: persona, kas pati tieši izdarījusi noziedzīgu nodarījumu, vai persona, kas nodarījumā izmantojusi citu personu, kura saskaņā ar likuma nosacījumiem nav saucama pie kriminālatbildības (pastarpināta izdarīšana); saistībā ar līdzdalību atstāti trīs līdzdalībnieku veidi – organizētājs, uzkūditājs un atbalstītājs, bet projektā vēl tika iestrādāti skaidri formulēti dalības un līdzdalības jēdzieni, līdzīgi kā tas bija Latvijas 1933. gada Sodu likumā (49. pants);
- 3) projektā tika skaidri pateikts, ka divu vai vairāku personu apzināta piedalīšanās tīša noziedzīga nodarījuma izdarīšanā ir dalība (līdzizdarīšana) vai līdzdalība (pašreiz KL 18. pants); tāpat šajā pantā pateikts, ka dalība un līdzdalība nav iespējama nodarījumos aiz neuzmanības;
- 4) projektā ietverts noteikums par to, ka dalība ir noziedzīga grupējuma pazīme un visi šādu grupējumu dalībnieki ir līdzizdarītāji; dots arī organizētas grupas jēdziens, no kura izriet, ka organizētos grupējumos visas personas, kas veido šādus grupējumus, neatkarīgi no viņu lomas kopīgi izdarītajā nodarījumā ir līdzizdarītāji, nevis līdzdalībnieki – organizētāji, uzkūditāji vai atbalstītāji;
- 5) normā iekļauta norāde, ka līdzdalībnieki noziedzīgos nodarījumos saucami pie atbildības pēc tā paša krimināllikuma panta, kas atbilst izdarītajam nodarījumam;
- 6) attiecīgajā panta daļā iestrādāts izdarītāja ekscesa saturs – līdzdalībnieki nav saucami pie atbildības par izdarītāja un citu līdzdalībnieku izdarītajiem nodarījumiem, kurus tie nav apzinājušies;

- 7) pantā tika paredzēti nosacījumi līdzdalībnieku – organizētāja, uzkūditāja un atbalstītāja – labprātīgam atteikumam no noziedzīga nodarījuma izdarīšanas līdz galam.

Projektā netika dots jēdziens „piesaistība noziedzīgam nodarījumam”, bet tika paredzēti piesaistības kriminālsodāmie gadījumi (iepriekš neapsolīta slēpšana un neziņošana), kas tika izteikti citā redakcijā. Abos pantos izteikts humāns nosacījums, ka par iepriekš neapsolītu slēpšanu un neziņošanu neatbild noziegumu izdarījušās personas saderinātais, laulātais, vecāki, bērni, adoptētāji un adoptētie, brāļi un māsas, vecvecāki un mazbērni (KL 22. panta otrā daļa). Šie divi piesaistības noziegumam gadījumi tika saistīti tikai ar citas personas izdarītu smagu vai sevišķi smagu noziegumu (KL 313. un 315. pants).

Iepriekšējā krimināllikumā (LKK) bija runa tikai par vienu no daudzējādības veidiem – nodarījumu kopību – un tikai saistībā ar soda noteikšanu vairāku noziegumu izdarīšanas gadījumā (LKK 38. pants).

Pēc ilgstošas un nopietnas apspriešanās spēkā esošajā Krimināllikumā tika iekļautas piecas ļoti plaša satura normas, kas reglamentē svarīgu krimināltiesību institūtu – noziedzīgu nodarījumu daudzējādību (KL 23.–27. pants). Projektā tika ietverts noziedzīgu nodarījumu daudzējādības jēdziens, kā arī izskaidrots, ko saprast ar atsevišķu (vienotu) noziedzīgu nodarījumu, kas veido noziedzīgu nodarījumu daudzējādību, ja izdarīti vismaz divi nodarījumi (KL 23. un 24. pants). Dotas atsevišķu (vienotu) nodarījumu veidu, tajā skaitā turpināta un ilgstoša noziedzīga nodarījuma, pazīmes. Tika izskaidrots, ka atsevišķu (vienotu) noziedzīgu nodarījumu krimināllikumā paredzētos gadījumos veido atkārtoti gada laikā izdarīti tādi paši likumpārkāpumi. Jāatzīmē gan, ka īpaši pēdējā laikā ir izteikti nopietni iebildumi pret administratīvi sodāmu tiesībpārkāpumu kriminalizēšanu, kaut arī tie izdarīti atkārtoti.⁹

Noziedzīgu nodarījumu daudzējādības jēdziens satur norādi uz triju daudzējādības veidu – nodarījumu atkārtotību, nodarījumu kopību un nodarījumu recidīvu – veidojošām vispārējām pazīmēm, bet sekojošajos pantos doti minēto triju daudzējādības veidu jēdzieni un izklāsts par atsevišķām to pazīmēm.

Piemēram, runājot par atkārtotību, norādīts tiesu praksei svarīgs noteikums – gadījumos, kad noziedzīga nodarījuma atkārtotība krimināllikumā paredzēta kā noziedzīga nodarījuma pazīme, visi vainīgās personas vienā un tajā pašā pantā paredzētie atkārtotie nodarījumi kvalificējami tikai pēc tās Krimināllikuma panta daļas, kurā paredzēts sods par atkārtotu noziedzīgu nodarījumu.

Nevienā no krimināllikuma sevišķās daļas pantiem kā nodarījuma kvalificējoša pazīme netika saglabāta iepriekšējā sodāmība par tādu pašu vai viena veida nodarījumu, un līdz ar to tika atzīts, ka sodāmība raksturo vainīgā personību, nevis nodarījuma objektīvo izpausmi. Tomēr no KL 25. panta satura redzams, ka atkārtotību, ja tā likumā paredzēta kā nodarījuma kvalificējoša pazīme, veido arī iepriekš izdarīts nodarījums, par kuru nav noņemta vai dzēsta sodāmība likumā noteiktā kārtībā. Tātad persona jau ir bijusi sodīta un var būt arī izcietusi piespiesto sodu. Pret tādu nostādni tagad izteikti iebildumi, saskatot, ka tādā gadījumā vainīgais par vienu un to pašu nodarījumu (iepriekšējo) tiek notiesāts divas reizes.¹⁰

Atbilstošajā normā atklātas noziedzīgu nodarījumu kopības divu veidu – ideālo un reālo kopību – raksturojošās pazīmes (KL 26. panta otrā un trešā daļa).

Latvijas Kriminālkodeksā bija paredzēti tikai divi apstākļi, kas izslēdz kriminālatbildību, – nepieciešamā aizstāvēšanās un galējā nepieciešamība (LKK 13. un 14. pants). Tiesu praksē bija pieņemts – nodarot personai kaitējumu un aizturot viņu

saistībā ar noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, jāvadās no nepieciešamās aizstāvēšanās nosacījumiem.¹¹

Krimināllikuma projektā tika piedāvāts palielināt to apstākļu skaitu, kas izslēdz kriminālatbildību, un veidot no tiem vispārīgās daļas īpašu nodaļu. Atbilstoši projektam tagad Krimināllikuma vispārīgajā daļā tā ir 3. nodaļa – „Apstākļi, kas izslēdz kriminālatbildību”¹², un tā sastāv no septiņiem pantiem.

Krimināllikumā ir paredzēta ne tikai nepieciešamā aizstāvēšanās un galējā nepieciešamība, bet arī aizturēšana, radot personai kaitējumu, attaisnojams profesionāls risks un attaisnojama noziedzīgas pavēles un noziedzīga rīkojuma izpildīšana. Nepieciešamās aizstāvēšanās nosacījumos paredzētas divas svarīgas norādes:

- 1) personai ir tiesības uz nepieciešamo aizstāvēšanos neatkarīgi no iespējām izvairīties no uzbrukuma vai griezties pēc palīdzības;
- 2) kaitējuma radīšana uzbrucējam aiz neuzmanības, atvairot uzbrukumu, nav krimināli sodāma.

Pēdējais nosacījums attiecas arī uz aizturēšanu, radot personai kaitējumu.

Dots šķietamās aizstāvēšanās jēdziens un nosacījumi, kad šķietamā aizstāvēšanās pielīdzināma patiesa uzbrukuma atvairīšanas gadījumam.

Krimināllikuma vispārīgās daļas nodaļa „Sods” sākas ar pantu, kurā skaidrots soda jēdziens, kas LKK nebija formulēts. Soda mērķis noteikts nedaudz grozītā veidā, uzsverot uzdevumu vainīgo sodīt un panākt, lai tiklab notiesātais, kā arī citas personas pildītu likumus un atturētos no noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas. Iepriekšējā likumā liels uzsvars tika likts notiesātā pāraudzināšanai soda izciešanas laikā, bet tas praktiski vairumā gadījumu izrādījās nerealizējams uzdevums.

Soda veidu sistēmā tika ierosinātas lielas izmaiņas. Doma bija tāda, ka jaunajā likumā jāparedz plašas alternatīvas brīvības atņemšanas sodam. Jāatzīst, ka to pilnībā realizēt neizdevās. Sodu sistēmā netika saglabāti labošanas darbi bez brīvības atņemšanas, vēlāk no LKK izslēdza atbrīvošanu no amata, sabiedrisko nopelumu, izsūtījumu un nometinājumu, militārās vai speciālās dienesta pakāpes un speciālā vai goda nosaukuma atņemšanu, vecāku tiesību atņemšanu.

Citu soda veidu, kas nebūtu saistīti ar brīvības atņemšanu, meklēšana īpaši nesekmējās; vien tika paredzēts naudas sods un piespiedu darbs kā pamatsods, tiesību ierobežošana un vēlāk policijas kontrole (arī naudas sods) kā papildsodi. Arests, kas paredzēts kā pamatsods, līdz pat šim laikam netiek piemērots, jo ir nerealizējams šāda veida soda izpildes vietu neesamības dēļ.

Īpašas diskusijas risinājās par nāves soda saglabāšanu jaunajā krimināllikumā. Nāves sods projektā tika iekļauts, ievērojami sašaurinot tā piemērošanas iespējas. Vienīgais noziegums, par kura izdarīšanu draudēja nāves sods, bija slepkavība sevišķi pastipriņošos apstākļos. Šie īpašie slepkavības gadījumi no citiem slepkavību pastipriņošiem apstākļiem tika izdalīti sevišķās daļas atsevišķā pantā (pašreiz KL 118. pants). Vēl var atzīmēt, ka priekšlikums par nāves soda saglabāšanu, akceptējot izstrādāto krimināllikuma projektu Ministru kabinetā 1996. gada 30. jūlijā, tika atbalstīts ar vienas balss pārsvaru (par – 8, pret – 5, atturas – 2).¹³ Vēlāk projekta apspriešanas gaitā nāves soda piemērošana tika ierobežota ar noteikumu, ka nāves sods piemērojams vienīgi tad, ja noziegums izdarīts kara laikā.

Projektā tika paaugstinātas brīvības atņemšanas soda robežas. Šī soda veida minimālā robeža tika paaugstināta no trim līdz sešiem mēnešiem, bet maksimālā – no piecpadsmit līdz divdesmit gadiem par sevišķi smagiem noziegumiem. Noziedzīgu nodarījumu kopības gadījumos kopējais soda laiks tika pieļauts līdz divdesmit gadiem, nevis smagākā nodarījuma maksimālās sankcijas robežās, kā bija noteikts

iepriekšējā likumā. Maksimālais brīvības atņemšanas sods pēc spriedumu kopības pacelts līdz divdesmit pieciem gadiem (LKK – divdesmit gadi). Tika paredzēta arī beztermiņa brīvības atņemšana – mūža ieslodzījums.

Projektā netika paredzēts sevišķi bīstams recidīvs kā vairāku sevišķi smagu noziegumu kvalificējoša pazīme (LKK 24. pants). Tāpat netika saglabāta nosacīta notiesāšana ar brīvības atņemšanu, notiesāto obligāti iesaistot darbā (LKK 24.¹ pants).

Būtiskas izmaiņas projektā tika paredzētas, kā soda veidu piemērojot naudas sodu. Tika ierosināts sankcijā paredzēt nevis konkrētu naudas summu, bet gan noteikt naudas sodu Latvijas Republikā noteiktajās minimālajās mēnešalgās, kā arī tika paredzēta minimālā un maksimālā robeža naudas sodam mēnešalgās. Projektā tika iestrādāts, ka naudas soda samaksu tiesa var sadalīt termiņos vai atlikt uz laiku.

Soda noteikšanas vispārējos principos ievērojamas izmaiņas netika ierosinātas. Vienīgi netika iekļauti tādi jēdzieni kā tiesiskā apziņa un sabiedriskā bīstamība, no kā jāvadās, nosakot vainīgajam sodu. Atbildību mīkstinošo un atbildību pastiprinošo apstākļu uzskaitījums un būtība īpaši netika mainīti, izņemot dažus papildinājumus šo apstākļu uzskaitījumā. Tika iestrādāts tāds svarīgs nosacījums, ka atbildību mīkstinošie un atbildību pastiprinošie apstākļi, kas paredzēti likumā kā attiecīgā noziedzīgā nodarījuma sastāva pazīme, nav ņemami vērā, nosakot sodu. Tika ierosināts, ka tiesa, ņemot vērā noziedzīgā nodarījuma raksturu, var jebkuru likumā paredzēto atbildību pastiprinošu apstākli neatzīt par tādu.

Vieglāka soda noteikšana par likumā paredzēto un nosacīta notiesāšana tika saglabāta. Par nosacītu notiesāšanu gan jāsaprot, ka šī norma tika ievērojami pārveidota, paplašinot tās saturu:

- 1) tā kā normas par spriedumu izpildes atlikšanu (LKK 43. un 43.¹ pants) netika saglabātas, vairāki to noteikumi tika iestrādāti nosacītas notiesāšanas nosacījumos;
- 2) LKK 42. pantā bija noteikts, ka nosacītu notiesāšanu atļauts piemērot personām, kuras notiesātas ar brīvības atņemšanu vai labošanas darbiem; projektā iestrādātā norma tādu iespēju paredzēja personām, kuras notiesātas arī ar piespiedu darbu (projektā – piespiedu iesaistīšana sabiedrībai nepieciešamos darbos), arestu vai naudas sodu;
- 3) ja iepriekšējais likums (LKK 42. panta sestā daļa) atļāva nosacīti notiesātajam kā vienīgo papildsodu piemērot naudas sodu, tad projektā tika paredzēts, ka nosacīti notiesātajam nav piemērojama vienīgi mantas konfiskācija; vēlāk arī šis ierobežojums tika atcelts, toties šāds aizliegums tika attiecināts uz policijas kontroli un izraidīšanu no Latvijas Republikas (KL 55. panta 5. daļa);
- 4) projekts paredzēja iespēju nosacīti notiesātajam pārbaudes laikā uzlikt tiesas noteiktos pienākumus;
- 5) nosacītas notiesāšanas pārbaudes laika maksimālais termiņš tika samazināts no pieciem līdz trim gadiem;
- 6) tika paredzēts, ka tiesa nosacīti notiesātajam, kas izdarījis noziedzīgu nodarījumu uz alkoholisma, narkomānijas vai toksikomānijas pamata, ar viņa piekrišanu var uzlikt pienākumu ārstēties.

Kriminālatbildības noilguma termiņi nedaudz tika grozīti sakarā ar noziedzīgu nodarījumu klasifikācijas izmaiņām. LKK 45. pantā bija paredzēta gan noilguma pārtraukšana, gan noilguma termiņa apturēšana. Projektā tika runāts tikai par noilguma pārtraukšanu sakarā ar jauna noziedzīga nodarījuma izdarīšanu. Tika paredzēts, ka noilguma termiņu aprēķina, sākot no dienas, kad izdarīts noziedzīgais nodarījums,

līdz kriminālvajāšanas uzsākšanas dienai. Īpašā normā paredzēja noziegumus, kuriem kriminālatbildības noilgums neiestājas (KL 56. pants).

Projektā netika saglabātas normas, kurās bija paredzēta atbrīvošana no kriminālatbildības, saucot vainīgo pie administratīvās atbildības (LKK 47.¹ pants), atbrīvošana no kriminālatbildības, nododot lietu biedru tiesai (LKK 48. pants), un atbrīvošana no kriminālatbildības pret sabiedrisko galvojumu (LKK 49. pants).

Īpašā normā tika paredzēti jauninājumi (KL 58. pants), nosakot gadījumus, kad personu var atbrīvot no kriminālatbildības:

- 1) nav radīts kaitējums, lai vajadzētu piemērot kriminālsodu;
- 2) panākts izlīgums ar cietušo;
- 3) sevišķajā daļā īpaši paredzētos gadījumos.

Ievērojami tika paplašināta norma par personas atbrīvošanu no soda. LKK 47. pants sastāvēja tikai no divām daļām un regulēja gan atbrīvošanu no kriminālatbildības, gan no soda, un saturēja norādi vienīgi uz vainīgā personību un nodarījuma raksturu izvērtējumu.

Ar precizējumiem tika saglabātas normas, kas paredzēja nosacītu pirmstermiņa atbrīvošanu no soda, notiesājoša sprieduma izpildes noilgumu un sodāmības dzēšanu un noņemšanu. Īpaši tika uzsvērts, ka sodāmības dzēšana un noņemšana anulē izdarītā noziedzīgā nodarījuma visas krimināltiesiskās sekas.

Krimināllikuma projekta vispārīgā daļa sastāvēja no 64. pantiem (1996. gada 7. augusta redakcijā); LKK vispārīgajā daļā tā pieņemšanas brīdī 1961. gadā bija 58. panti. Laika gaitā to skaits nedaudz bija palielinājies, bet tomēr var teikt, ka KL projekta vispārīgā daļa normu skaita ziņā neko daudz neatšķīrās no LPSR KK vispārīgās daļas. Taču projektā krimināltiesību institūtu un normu izklāsta ziņā bija notikušas ievērojamas izmaiņas gan pēc pantu satura, gan pēc tajā iekļauto normu apjoma. Projekta izstrādāšanas laikā liels darbs tika veikts, uzlabojot un papildinot LKK. Līdz 1996. gada 30. jūlijam, kad jaunais krimināllikuma projekts kopumā tika akceptēts Ministru kabinetā, no LKK vispārīgās daļas bija izslēgti 12 panti, bet no jauna tajā iekļauti – 6 panti.¹⁴ Krimināllikuma spēkā stāšanās brīdī KL vispārējā daļa sastāvēja no 70 normām astoņās nodaļās.¹⁵

Bez jau iepriekš minētajām sevišķās daļas struktūras izmaiņām projekta izstrādes sākumā vairākas normas tika izslēgtas no LKK kā valsts politiskai vai ekonomiskai situācijai neatbilstošas vai novecojušas, kā arī atsevišķos gadījumos tika ņemtas vērā Latvijas 1933. gada Sodū likuma nostādnes.

No valsts noziegumu skaita tika izslēgta norma, kurā bija paredzēta atbildība par dzimtenes nodevību (LPSR KK 59. pants), atzīstot, ka jēdziens „dzimtene” nav juridisks jēdziens un šī vārda jēga likumpiemērošanas praksē var tikt dažādi interpretēta. Projektā netika saglabāta norma, kas saistīta ar jēdzienu „diversija” (LPSR KK 63. pants). Atbildības nosacījumi, kas bija paredzēti šajā normā, tika izmantoti, izveidojot plašāka satura normu, kas bija saistīta ar jēdzienu „terorisms”.

Īpaši lielas izmaiņas tika izdarītas, iekļaujot projekta sevišķajā daļā nodaļu „Noziedzīgi nodarījumi pret dabas vidi” (sākotnējais nosaukums – „Ekoloģiskie noziedzīgie nodarījumi”). Sākotnēji LPSR KK bija tikai dažas normas, kurās paredzēta atbildība par nodarījumiem pret dabas vidi, taču vēlāk, sākot ar pagājušā gadsimta septiņdesmitajiem gadiem, to skaits pieauga līdz divpadsmit. Savukārt projektā tādu normu skaits jau sasniedz divdesmit, un tās detalizēti aptvēra visas dabas vides jomas un iespējamās tās apdraudējumus.¹⁶

Kaut arī projektā palielinājās to normu skaits, kas attiecās uz nodarījumu pret personu, tomēr pēc būtības lielu izmaiņu nebija. Tika palielināts slepkavību

kvalificējošo apstākļu skaits un tika izdalīti divi panti – slepkavība pastipriņošos un slepkavība sevišķi pastipriņošos apstākļos. Bija palielināts privilēģēto sastāvu skaits saistībā ar dzīvības atņemšanu un miesas bojājumu nodarīšanu, kuri radušies, pārkāpjot personas aizturēšanas nosacījumus. Projekta vēlākā apspriešanā atbalstu neguva sākotnēji paredzētā norma „nonāvēšana uz pieprasījumu”, kurā bija paredzēta atbildība par nonāvēšanu, kas izdarīta pēc personas, kura atrodas dzīvībai bezcerīgā stāvoklī, prasības un aiz līdzcietības pret viņu.¹⁷

Līdz Krimināllikuma spēkā stāšanās brīdim LR Saeima LKK iekļāva projektā paredzētās normas, kurās noteikta atbildība par cietsirdību un vardarbību pret nepilngadīgo (LKK 111.¹ pants), personas nolaupīšanu (LKK 125.³ pants), par nelikumīgām darbībām ar autortiesībām un blakustiesību objektiem (LKK 136.¹ pants) u. c. Projektā tika paredzēti tādi noziedzīgu nodarījumu veidi kā sutenerisms, piespiešana nodarboties ar prostitūciju u. c.

Projekta nodaļā „Noziedzīgi nodarījumi pret īpašumu” tika saglabāta atbildība par tradicionālajiem mantas nolaupīšanas veidiem – zādzību, laupīšanu, krāpšanu un piesavināšanos. Atšķirībā no LPSR KK (139. un 140. pants) atbildība par slepenu un atklātu zādzību, līdzīgi kā Sodu likumā (SL 546. pants), tika apvienota vienā normā (panta dažādās daļās), kaut arī šādam risinājumam nav ne praktiska, ne teorētiska pamatojuma, ja neskaita normas pārmantojumu no Sodu likuma.

Par jauninājumu projektā jāuzskata laupīšanas sastāva pabeigtības brīža pārņemšana no uzbrukuma sākuma uz svešas mantas iegūšanas brīdi. Līdz ar to arī laupīšana, tāpat kā visi citi mantas nolaupīšanas veidi, tika atzīta par noziegumu ar materiālu sastāvu. No krāpšanas vispārējā sastāva kā patstāvīgs nodarījums tika izdalīta apdrošināšanas krāpšana. Darbības, kas sadzīvē tika dēvētas par reketu, projektā tika izdalītas īpašā normā – izspiešana organizētā grupā.

Norma, kurā bija paredzēta atbildība par mantas iepriekš neapsolītu iegādāšanos vai realizāciju, zinot, ka tā iegūta noziedzīgā ceļā, projektā tika pārceļta no nodaļas par noziedzīgiem nodarījumiem pret īpašumu uz nodaļu par nodarījumiem pret jurisdikciju. Līdz ar to tika atzīts, ka šāda nodarījuma galvenais tiešais objekts ir jurisdikcijas intereses, bet citas personas mantiskās intereses (papildu tiešais apdraudējuma objekts) jau bija aizskartas, kad manta izgāja no tās īpašnieka valdījuma.

Projekta izstrādāšanas laikā LKK tika papildināts ar normām, kurās tika paredzēta atbildība par elektroenerģijas, siltumenerģijas un gāzes patvaļīgu izmantošanu, par maģistrālo gāzes un naftas vadu iznīcināšanu vai bojāšanu gan tīši, gan aiz neuzmanības. Krimināllikumā netika paredzēta atbildība par atrastas mantas piesavināšanos, kaut gan vienu brīdi LKK šāda satura norma pastāvēja (LKK 145.¹ pants).

Projekta sevišķās daļas nodaļā „Noziedzīgi nodarījumi tautsaimniecībā” tika iekļauts plašs kriminālatbildības jautājumu kopums, kas izklāstīts vairāk nekā trīsdesmit normās, sākot ar atbildību par kontrabandu un beidzot ar normu, kurā paredzēta atbildība par augu slimību un kaitēkļu apkarošanas noteikumu pārkāpšanu. Saimnieciskajos nodarījumos parādījās agrāk krimināllikumos nepazīts vairāku šo nodarījumu subjekts – uzņēmuma vai organizācijas atbildīgs darbinieks, kura funkciju uzskaitījums ir diezgan līdzīgs valsts amatpersonas veiktajiem pienākumiem. Atšķirība ir tā, ka valsts amatpersona darbojas valsts varas un pārvaldes institūcijās, bet atbildīgais darbinieks – galvenokārt uzņēmējdarbībā.

Liela daļa no projektā paredzētajām normām jau projekta izstrādāšanas laikā tika iekļautas spēkā esošā LKK divās nodaļās – „Saimnieciskie noziegumi” un

„Noziegumi uzņēmējdarbībā”. Projektā netika saglabātas tādas normas kā „spekulācija”, „fiktīvi pierakstījumi un citi pārskata datu sagrozījumi”, „sējumu noganišana un stādījumu bojāšana”, „patvaļīga zemes apstrādāšana” u. c.¹⁸

Amatnoziegumi projektā tika iekļauti jaunā nodaļā „Noziedzīgi nodarījumi valsts institūciju un to uzņēmumu dienestā”, vēlāk tika izņemta norāde uz valsts uzņēmumiem. Nodaļas nosaukumā tika uzsvērts ne tik daudz nodarījuma subjekts, cik norāde uz viņa darbības jomu – valsts varas un pārvaldes institūcijas, kurām ar valsts amatpersonu prettiesisko darbību ticis nodarīts kaitējums. Līdzīga apsvēruma dēļ nodaļa, kurā iekļāva nodarījumus, kas vērsti pret militārā dienesta pildīšanas kārtību, tika nosaukta „Noziedzīgi nodarījumi militārajā dienestā”. Abas minētās nodaļas projektā tika pārstrādātas tikai nedaudz – tika uzlabots normu definējums. Tomēr jāatzīmē, ka valsts institūciju dienestā izdarīto nodarījumu skaits tika papildināts. Piemēram, tika iekļauta norma par amatpersonai noteikto ierobežojumu pārkāpšanu, neatļautu piedalīšanos mantiskos darījumos. Šīs normas tika iekļautas jau tajā laikā spēkā esošajā LKK. Praktiska nozīme bija projektā iekļautajai normai, kurā paredzēta atbildība par kukuļa piesavināšanos un kura līdz tam tiesu praksē tika kvalificēta kā krāpšana kopībā ar kukuļošānu. Paredzot atbildību par šādu darbību atsevišķā normā un nosakot atbilstošu sankciju, tika uzsvērtā piesavināšanās saistība tieši ar kukuļošānu kā patstāvīgu nodarījumu, kas apdraud valsts institūciju likumam atbilstošu darbību.

Projektā galvenokārt saturiska rakstura precizējumi tika izdarīti normās, kurās paredzēta atbildība par nodarījumiem pret jurisdikciju. Projektā netika iekļautas normas, kuras neatbilda jaunajām krimināllikuma vispārīgās daļas nostādņiem, piemēram, izsūtītās personas patvaļīga atgriešanās apvidos, kur tai aizliegts dzīvot (LPSR KK 179. pants), bēgšana no nometinājuma vietas vai no ārstnieciskā darba profilaktorija (LPSR KK 180. pants). Projekta izstrādāšanas laikā spēkā esošais LKK tika papildināts ar normu, kurā paredzēja atbildību par personu procesuālās aizsardzības noteikumu pārkāpšanu (LKK 177.¹ pants).

Papildinājumi un izmaiņas salīdzinājumā ar spēkā esošo kriminālkodeksu tika izdarītas arī sevišķās daļas nodaļās „Noziedzīgi nodarījumi pret vispārējo drošību un sabiedrisko kārtību” un „Noziedzīgi nodarījumi pret pārvaldības kārtību”.¹⁹

Šā raksta ierobežotā apjoma dēļ nav iespējams norādīt uz visiem jauninājumiem un uzlabojumiem, kas tika iestrādāti projektā, kā arī uz tiem spēkā esošā kriminālkodeksa uzlabojumiem, kurus likumdevējs izdarīja līdz jaunā Krimināllikuma pieņemšanai. Šajā raksta sadaļā esmu mēģinājis parādīt jaunā krimināllikuma projekta izstrādes darba galvenos virzienus, kādi bija noteikti šāda likuma projekta izstrādes koncepcijā – izstrādāt jauna krimināllikuma projektu un vienlaikus uzlabot spēkā esošo kriminālkodeksu, atmetot nevajadzīgās normas, veidojot jaunas vai uzlabojot jau esošās atbilstoši valsts politiskajai un ekonomiskajai situācijai.

Salīdzinājumam var atzīmēt, ka LPSR KK sevišķajā daļā, kad to pieņēma 1961. gadā 6. janvārī, bija 99 normas. Latvijas Republikas Krimināllikuma projekta 1996. gada 7. augusta oficiālajā variantā sevišķā daļa sastāvēja no 276 normām.²⁰ Krimināllikuma sevišķajā daļā, kad LR Saeima to pieņēma 1998. gada 17. jūnijā, bija 286 normas. No šo skaitļu salīdzinājuma var izdarīt tikai vienu secinājumu – Latvijas valstī kriminalizācija bija pieaugusi, neskatoties uz to, ka Latvijas teritorijā darbojās arī 1984. gada 7. decembra Latvijas (PSR) Administratīvo pārkāpumu kodekss, kam vajadzēja atslogot Krimināllikumu.

3. Krimināllikuma turpmākā attīstība

Pirms atspoguļoju Krimināllikuma turpmāko attīstību pēc tā spēkā stāšanās brīža, atsaukšos uz šā perioda Krimināllikuma normu papildinājumu un grozījumu vispārējo novērtējumu, kādu devis *Dr. iur. A. Niedre*. Viņš raksta, ka ir attaisnojami sākotnējie daudzie grozījumi un papildinājumi LKK, kas veikti līdz Krimināllikuma pieņemšanai, kad bija nepieciešamība grozīt padomju laika kriminālkodeksu, bet daudzie grozījumi pēc 1998. gada 17. jūnija, kad Saeima pieņēma Krimināllikumu, vairs nav attaisnojami, tie negatīvi ietekmē likuma stabilitāti. A. Niedre atzīmē, ka pēc Krimināllikuma spēkā stāšanās pieņemti 32 likuma grozījumi, kuros kopumā ir veikti apmēram pustūkstotis grozījumu dažādos KL pantos, turklāt likums ir vēl papildināts ar vairāk nekā 50 jauniem pantiem.²¹

Tādam vispārējam šā laika kriminālās likumdošanas vērtējumam ir jāpiekrīt, bet konkrētāks izvērtējums būtu iespējams, ja tiktu izpētīta Krimināllikuma normu grozījumu un papildinājumu efektivitāte – to nepieciešamība un praktiskā izmantošana. Tomēr jāsecina, ka valsts vadošajās institūcijās joprojām lielā mērā valda tiesme valstī un sabiedrībā notiekošās negācijas atrisināt ar krimināltiesību piespiedu ietekmēšanas līdzekļiem. Par to liecina fakts, ka likumdevējs nemitīgi papildina KL ar jaunām normām vai pastiprina sankciju bardzību jau esošajās normās. Turklāt arī Eiropas Savienības institūciju nostāja atbalsta tiesībpārkāpumu kriminalizācijas tendenci.

Viena raksta ietvaros nav iespējams analizēt visus KL papildinājumus un grozījumus pēc to pieņemšanas, tāpēc norādišu tikai uz svarīgākajiem un apkopojošā veidā. Mēģināšu atspoguļot krimināltiesību teorētiskās nostādnes, kas juristu publikācijās paustas par atsevišķu KL nostiprinātajiem krimināltiesību institūtiem un krimināltiesību normu saturu likumā.

Runājot par Krimināllikuma vispārīgo daļu, par pozitīvu ir jāatzīst juridiskajām personām piemērojamo piespiedu ietekmēšanas līdzekļu reglamentācija īpašā nodaļā „Juridiskajām personām piemērojamie piespiedu ietekmēšanas līdzekļi”. Ar šī institūta reglamentāciju Krimināllikumā izdevās atvairīt Eiropas Savienības institūciju un daļas pašmāju juristu spēcīgo spiedienu par juridisko personu vainīguma atzīšanu noziedzīgos nodarījumos un kriminālatbildības noteikšanu juridiskajām personām. Pašreizējā traktējumā, ja konstatēta tādas fiziskas personas vaina, kas darbojusies juridiskās personas interesēs, arī juridiskajai personai ir pamats piemērot piespiedu ietekmēšanas līdzekļus, kas nav kriminālsodi, un netiek risināts juridisko personu vainas jautājums krimināltiesiskā nozīmē, jo saskaņā ar Krimināllikuma nostādnēm izdarītāja psihiskā attieksme pret nodarījumu vērtējama tikai fiziskai personai.²² Krimināltiesiskais regulējums ir dots, bet praktiskā pielietojuma, var teikt, nav. To var izskaidrot vai nu ar likuma neizpratni, vai papildu slodzi, kas rodas pirmstiesas procesā, rosinot un pamatojot nepieciešamību juridiskajām personām piemērot likumā paredzētos piespiedu ietekmēšanas līdzekļus.

Ievērojot to, ka KL ir atsevišķa nodaļa – „Medicīniska rakstura piespiedu līdzekļi” (VIII nodaļa) – un vairākas normas (KL 66., 55. panta sestā daļa, 58.¹ panta ceturtā daļa, 59. panta ceturtā daļa, 61. panta ceturtā daļa), kurās risināti jautājumi par piespiedu ietekmēšanas līdzekļu piemērošanu personām sakarā ar noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu, bet kas nav kriminālsodi, apsverams būtu ierosinājums KL vispārējā daļā iekļaut atsevišķu nodaļu ar nosaukumu „Citi piespiedu ietekmēšanas līdzekļi”.²³

Ievērojot to, ka Krimināllikuma sodu sistēmā ir maz iespēju vainīgajam noteikt sodu, reāli neatņemot brīvību, tad attaisnojama ir plaša nosacītas notiesāšanas piemērošana. KL 55. panta (nosacīta notiesāšana) piemērošana tiesu praksē tad arī ir

radījusi vajadzību šo pantu arvien pilnveidot (sākotnējā panta redakcija ir papildināta un grozīta piecas reizes, un ir sagaidāmi jauni papildinājumi). Cits jautājums – vai iepriekš ir pietiekami prognozētas šī krimināltiesību institūta attīstības tendences un praktiskās vajadzības.

Nosacītai notiesāšanai satura ziņā tuva ir norma, kas paredz prokuroram tiesības personas atbrīvot no kriminālatbildības nosacīti, ja izdarīts kriminālpārkāpums vai mazāk smags noziegums (KL 58.¹ pants). Ievērojamas izmaiņas izdarītas KL 61. pantā, kas paredz nosacītu pirmstermiņa atbrīvošanu no soda, ievērojami paplašinot nosacījumus pirmstermiņa atbrīvošanai un sašaurinot personu loku, kurām var piemērot nosacītu pirmstermiņa atbrīvošanu no soda.

Pozitīvi vērtējams LR Saeimas 2007. gada 13. decembra likuma risinājums, izslēdzot no KL 49. panta 4. daļu, kura aizliedza vieglāka soda noteikšanu, nekā tas likumā paredzēts personām, kuras vainīgas smaga vai sevišķi smaga nozieguma izdarīšanā.²⁴ Pamatojums šādam likumdevēja risinājumam varētu būt tas, ka daudzās Krimināllikuma sevišķās daļas normās par noziegumiem ir noteiktas nesamērīgi bargas sankcijas, kas kavēja tiesām realizēt soda individualizācijas principu.

Ne visai pārdomāts ir pamatsodu skaita papildinājums ar mantas konfiskāciju, jo tā rada gan teorētiska rakstura iebildumus, gan praktiskas dabas realizācijas grūtības.²⁵ Izvērtējams būtu priekšlikums par vispārējās un daļējās mantas konfiskācijas izslēgšanu no KL sodu sistēmas, tā vietā iekļaujot normu par speciālo mantas konfiskāciju, kas nozīmētu noziedzīgi iegūtā, noziedzīga nodarījuma izdarīšanā izmantoto priekšmetu un nodarījumu izdarīšanai paredzēto līdzekļu konfiskāciju, līdzīgi kā tas ir praktizēts lielākajā daļā Eiropas Savienības valstu krimināllikumos.

Apkopojot KL vispārīgajā daļā izdarītos papildinājumus un grozījumus, var teikt, ka lielākā daļa no tiem attiecas uz nodaļām, kurās reglamentēti soda noteikšanas, atbrīvošanas no kriminālatbildības un soda jautājumi. Tas zināmā mērā izskaidrojams ar daudzajām izmaiņām KL sevišķās daļas normās un nemitīgi mainīgajām konceptuālajām nostādnēm sodu piemērošanas jautājumos.

Izmaiņas nav skārušas tādus galvenos krimināltiesību institūtus kā kriminālatbildības pamats, noziedzīga nodarījuma jēdziens, vaina un tās formas, nodarījuma subjekts, pabeigts un nepabeigts nodarījums, dalība un līdzdalība, noziedzīgu nodarījumu daudzējādība un atsevišķi tās veidi, kā arī apstākļi, kas izslēdz kriminālatbildību. Tas liecina, ka galvenās krimināltiesību nostādnes, kas bijušas iestrādātas Krimināllikumā jau tā pieņemšanas brīdī, ir izturējušas laika un praktiskā lietojuma prasības.

Tomēr tas nenozīmē, ka atsevišķu normu saturiskā puse nebūtu uzlabojama. Piemēram, būtu nepieciešams precīzāks tieša un netieša nodoma formulējums KL 9. pantā.²⁶ Vajadzētu izslēgt no KL 23. panta piekto daļu, kurā kā atsevišķs (vienota) noziedzīga nodarījuma veids ir paredzēti vienādi likumpārkāpumi, kuri ir izdarīti atkārtoti gada laikā un kuri katrs atsevišķi nav kriminālsodāmi. Domāju, ka ir laiks atzīt atkārtotu administratīvi sodāmu pārkāpumu kriminalizēšanu par nepieņemamu risinājumu krimināltiesībās.

Krietni vien lielāks Krimināllikuma papildinājumu un grozījumu skaits attiecas uz sevišķo daļu. To nepieciešamību ir grūti izvērtēt, jo papildinājumi un grozījumi ir dažāda rakstura – ir parādījušās pilnīgi jaunas normas, papildinātas un grozītas jau spēkā esošās normas, arī to satura izmaiņas ir visai atšķirīgas, jo tās attiecas gan uz konkrētu nodarījumu kvalificējošiem apstākļiem un atsevišķām sastāva pazīmēm, gan sankcijām, kas paredzētas par konkrētiem noziedzīgiem nodarījumiem. Krimināllikumā ietvertas daudzas jaunas normas, kuru nepieciešamību un efektivitāti varēs izvērtēt tikai ilgākā laika periodā.

Atbilstoši starptautiskajiem tiesību aktiem, kuriem Latvija pievienojusies, KL ir iekļauta virkne jaunu normu, kā arī ievērojami papildināts esošo normu saturs. Tādas normas ir, piemēram, kriminālatbildība par aicinājumu uz genocīdu (KL 71.¹ pants), nacionālā, etniskā un rasu naida izraisīšanu (KL 78. pants). Ir izveidota jauna norma, kurā noteikta atbildība par diskriminācijas aizlieguma pārkāpšanu, t. sk. rases un etniskās piederības dēļ (KL 149.¹ pants). Sakarā ar to, ka ir nepieciešams stingrāk vērsties pret organizētās noziedzības aktivizēšanos starptautiskā mērogā, KL tika ietverts 89.¹ pants. Tajā noteikta atbildība par noziedzīgas organizācijas izveidošanu un piedalīšanos šādas organizācijas izdarītajos noziegumos. Vairākkārt tika uzlabota KL 88. panta (terorisms) redakcija, un saistībā ar terorismu radītas vēl citas normas – atbildība par terorisma finansēšanu (KL 88.¹ pants), aicinājumu uz terorismu un terorisma draudiem (KL 88.² pants), kā arī par personas vervēšanu un apmācīšanu terora aktu veikšanai (KL 88.³ pants).

Arvien plašāka automatizēto datu apstrādes sistēmu izmantošana nelikumīgām darbībām izsauca vajadzību Krimināllikumā iekļaut tādas normas kā krāpšana automatizētā datu apstrādes sistēmā (KL 177.¹ pants), datu, programmatūras un iekārtu iegūšana, izgatavošana, izmantošana un glabāšana nelikumīgām darbībām ar elektronisko sakaru galiekārtām (KL 244.¹ pants), datu, programmatūras un iekārtu iegūšana, izgatavošana, izplatīšana, izmantošana un glabāšana nelikumīgām darbībām ar finanšu instrumentiem un maksāšanas līdzekļiem (KL 193.¹ pants). Jāatzīmē, ka no KL izslēgts 242. pants – datortehnikas programmatūras neatļauta iegūšana, bet ievērojami papildināts KL 241., 243. un 244. panta saturs, un ir iekļauts jau minētais 244.¹ pants.

Latvijas finanšu sistēmas aizsardzības interesēs KL ieviesta norma – nepatiesu datu un ziņu izplatīšana par Latvijas Republikas finanšu sistēmas stāvokli (KL 194.¹ pants), turklāt tās praktiskais lietojums jau ir izsaucis neizpratni. Saskaņoties ar praktiskā lietojuma grūtībām, vairākkārt grozīts KL 195. pants – noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācija. Ar noziedzīgi iegūtu līdzekļu un mantas legalizēšanas apkarošanas problēmu risināšanu saistītas divas jaunas normas – apzināti nepatiesu ziņu sniegšana par līdzekļu piederību (KL 195.¹ pants) un izvairīšanās no skaidras naudas deklarēšanas (KL 195.² pants).

Saistībā ar alkoholisma un narkomānijas palielināšanos valstī pēc KL pieņemšanas tajā iekļautas tādas normas, kurās paredzēta atbildība par nelikumīgām darbībām ar narkotiskām un psihotropām vielām. KL 253.¹ pantā izdalīta pastiprināta atbildība par nolūku realizēt šādas vielas, bet 253.² pants paredz atbildību par nelikumīgām darbībām ar minētajām vielām nelielā apmērā bez ārsta nozīmējuma. Krimināllikums papildināts ar piecām jaunām normām, kurās detalizēti reglamentēta atbildība par nelikumīgām darbībām ar alkoholiskiem dzērieniem (KL 221.¹⁻⁵). Te var pieskaitīt arī KL 262.¹ pantu – atteikšanās no alkohola, narkotisko, psihotropo, toksisko un citu apreibinošu vielu ietekmes pārbaudes.

KL ir izdarītas izmaiņas saistībā ar prostitūcijas ierobežošanas pasākumiem. Kaut arī KL 166. pants – pornogrāfiska vai erotiska rakstura materiālu ievēšanas, izgatavošanas un izplatīšanas noteikumu pārkāpšana – redakcionāli grozīts piecas reizes, tā piemērošana arvien ir problemātiska pašu jēdzienu „pornogrāfiski un erotiski materiāli” neskaidrību dēļ. Praktisku lietojumu ir guvušas jaunās KL normas – cilvēku tirdzniecība (KL 154.¹ pants) un personas nosūtīšana seksuālai izmantošanai (KL 165.¹ pants), kaut arī redakcionāli šo normu norobežošana būtu labāk izstrādājama.

Vairākas jaunas normas iekļautas KL sevišķās daļas nodaļā „Noziedzīgi nodarījumi pret pārvaldības kārtību”. Šādi nodarījumi ir, piemēram, piespiešana dot nepatiesu paskaidrojumu, atzinumu vai tulkojumu parlamentārās izmeklēšanas

komisijai (KL 272.¹ pants), uzdošanās par citu personu (KL 281.¹ pants), izvairīšanās no mobilizācijas (KL 282.¹ pants), mobilizācijas darbību kavēšana un mobilizācijas pieprasījuma neizpildīšana (KL 282.² pants), nodrošināšana ar iespēju nelikumīgi uzturēties Latvijas Republikā (KL 285.¹ pants), radio un televīzijas programmu raidīšanai un izplatīšanai normatīvajos aktos paredzētās iekārtu uzstādīšanas un lietošanas kārtības pārkāpšana (KL 288.¹ pants) un politisko organizāciju (partiju) finansēšana, izmantojot starpniecību (KL 288.² pants).

Citās KL sevišķās daļas nodaļās nav notikušas tik lielas izmaiņas. Piemēram, nodaļā „Noziedzīgi nodarījumi pret jurisdikciju” iekļauta tikai viena jauna norma – iejaukšanās lietu izmeklēšanā (KL 294.¹ pants). Ir izdarīti precizējumi dažās normās, un jāatzīmē, ka šādi precizējumi ir sagaidāmi arī saistībā ar Kriminālprocesa likuma normu saturu. Nodaļā „Noziedzīgi nodarījumi valsts institūciju dienestā” iekļautas divas jaunas normas – tirgošanās ar ietekmi (KL 326.¹ pants) un prettiesiska labuma pieprasīšana un pieņemšana (KL 326.² pants).

No KL sevišķās daļas izslēgto normu skaits ir neliels. Papildus jau minētajām vēl tādas ir apzināti nepatiesu ziņu izplatīšana par deputāta kandidātu (KL 91. pants), varas pārstāvja un citas valsts amatpersonas goda un cieņas aizskaršana (KL 271. pants), kā arī izvairīšanās no iesaukuma obligātajā militārajā dienestā (KL 282. pants), izvairīšanās no alternatīvā dienesta pildīšanas (KL 282.³ pants), valsts robežas režīma pārkāpšana (KL 283. pants).

Runājot par sankciju izmaiņām, no vienas puses, nenoliedzama tendence ir bijusi sankciju pastiprināšana, ja runa ir par brīvības atņemšanu, bet, no otras puses, ir redzami meklējumi dot iespēju tiesām piemērot sodus, kas nebūtu saistīti ar reālu brīvības atņemšanu. Brīvības atņemšanas robežu samazinājums redzams tikai dažos gadījumos. Toties daudzās sankcijās kā alternatīva brīvības atņemšanai vai naudas sodam tika paredzēts tāds soda veids kā piespiedu darbs. Sankciju izmaiņas situāciju ietekmē negatīvi, jo tās ne vienmēr ir savstarpēji saskaņotas ar tām sankcijām, kas paredzētas par līdzīga kaitīguma nodarījumiem vai atsevišķās pantu daļās paredzētajiem sodiem.

Daudzas normas papildinātas ar tādu kvalificējošu pazīmi kā noziedzīga nodarījuma izdarīšana organizētā grupā, piemēram, zādzība (KL 175. panta ceturrtā daļa), laupīšana (KL 176. panta trešā daļa), krāpšana (KL 177. panta trešā daļa), patvaļīga koku ciršana un bojāšana (KL 109. panta trešā daļa) u. c. Pantos, kuros paredzēta atbildība par seksuāliem noziegumiem, iekļauta tāda pazīme kā šo darbību izdarīšana pret mazgadīgajiem. Pavisam nesen KL iekļauta jauna norma, kurā paredzēta atbildība par nepilngadīgo un mazgadīgo pamudināšanu iesaistīties seksuālās darbībās (KL 162.¹ pants).²⁷

Secinājumi un priekšlikumi

Atzīstot KL iestrādāto pamatnostādņu pozitīvo nozīmi krimināltiesību attīstībā un praktisko uzdevumu risināšanā noziedzības apkarošanā, izvērtējot lielās izmaiņas KL pēc tā spēkā stāšanās un krimināltiesību teorijas jaunās nostādnes, domāju, ka ir nobriedusi vajadzība izstrādāt Krimināllikumu jaunā redakcijā (piemēram, Krimināllikums 2015. gada redakcijā), saglabājot spēkā esošā likuma galvenās teorētiskās un praktiskās izmantošanas nostādnes. Jau tagad iezīmējušies KL jaunās redakcijas izstrādes ierosinājumi. Tie, manuprāt, varētu būt šādi:

- sakārtot KL sevišķās daļas normu numerāciju un noziedzīgu nodarījumu sistēmu pa nodaļām;

- izvērtēt un izveidot jaunu sodu veidu sistēmu un atsevišķā KL vispārīgās daļas nodaļā paredzēt citus piespiedu ietekmēšanas līdzekļus;
- izslēgt no sodu veidu sistēmas mantas konfiskāciju, aizvietojot to ar „speciālo mantas konfiskāciju”;
- izvērtēt un veikt atsevišķu sodu veidu savstarpējo saskaņošanu alternatīvajās sankcijās un salīdzinājumā ar līdzīga kaitīgumu nodarījumu sankcijām;
- izslēgt no KL normas, kurās ietverti noziedzīgu nodarījumu sastāvi, kas formulēti kā administratīvi sodāmu pārkāpumu izdarīšana atkārtoti gada laikā, atzīstot, ka kriminālsodāma nodarījuma norobežošanu no administratīvā tiesībpārkāpuma nosaka vienīgi darbības vai bezdarbības kaitīguma smagums, bet ne personību raksturojošie dati;
- apsvērt jautājumu par noziedzīgu nodarījumu speciālās atkārtotības (KL 25. panta pirmā daļa) kā kvalificējošas pazīmes izslēgšanu, jo tas pašlaik dod iespēju personu sodīt divas reizes par vienu un to pašu nodarījumu arī tad, kad par iepriekšējo nodarījumu tā jau bijusi sodīta un sodu ir izcietusi, ja vien juridiskās sekas sodāmībai ir saglabājušās (KL 25. panta otrā daļa un pašreizējā tiesu prakse);
- ievērot nepieciešamību pilnveidot jau esošās KL normas un veidot jaunas atbilstoši Latvijas ekonomiskai un politiskai situācijai;
- izslēgt no KL normas, kuras ilgākā laika periodā nav guvušas praktisku pielietojumu.

Pamatojoties uz Kriminālsodu politikas koncepcijas atzinumiem, LR Ministru kabinets jau virzījis izskatīšanai Saeimā Tieslietu ministrijas apstiprinātās darba grupas izstrādāto likumprojektu „Grozījumi Krimināllikumā”, kurā paredzēts plašs Krimināllikuma grozījumu un papildinājumu klāsts, kas attiecas gan uz KL vispārīgo, gan sevišķo daļu.²⁸

Pašlaik dažādās stadijās pastāv vēl vairāki citi Krimināllikuma normu grozījumu un papildinājumu projekti, un tādi vēl radīsies, kā arī jaunas KL redakcijas varianta izstrāde izraisīs vēl citus priekšlikumus KL pilnveidošanai.

Izmantoto avotu saraksts

1. Krastiņš, U., Liholaja, V., Niedre, A. Krimināltiesības. Vispārīgā daļa. 3. papild. izd. Rīga : TNA, 2008. 504 lpp.
2. Krastiņš, U., Liholaja, V., Niedre, A. Krimināltiesības. Sevišķā daļa. 3. papild. izd. Rīga : TNA, 2009. 866 lpp.
3. Krastiņš, U., Liholaja, V., Niedre, A. Krimināllikuma zinātniski praktiskais komentārs. 1. Vispārīgā daļa. Rīga : Firma „AFS”, 2007. 432 lpp.
4. Krastiņš, U., Liholaja, V., Niedre, A. Krimināllikuma zinātniski praktiskais komentārs. 2. Sevišķā daļa. Rīga : Firma „AFS”, 2007. 408 lpp.
5. Krastiņš, U., Liholaja, V., Niedre, A. Krimināllikuma zinātniski praktiskais komentārs. 3. Sevišķā daļa. Rīga : Firma „AFS”, 2007. 503 lpp.
6. Latvijas PSR kriminālkodeksa komentāri. Rīga : „Liesma”, 1965. 494 lpp.
7. Latvijas PSR kriminālkodeksa komentāri. Rīga : „Avots”, 1982. 747 lpp.
8. Mincs, P. Krimināltiesību kurss. Vispārējā daļa. Ar U. Krastiņa komentāriem. Rīga : TNA, 2005. 351 lpp.
9. Mincs, P. Krimināltiesības. Sevišķā daļa. Ar V. Liholajas komentāriem. Rīga : TNA, 2005. 422 lpp.

Tiesību normatīvie akti

1. Sodū likums (1936. g. izdevums) ar komentāriem. Sastād. P. Mincs un J. Lauva. Rīga : Valsts tipogrāfijas izdevums, 1936.
2. Latvijas PSR kriminālkodekss. *Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs*, Nr. 33/34, 1961.
3. Krimināllikums : LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 199/200, 1998, 8. jūl.; *LR Saeimas un Ministru kabineta Ziņotājs*, Nr. 15, 1998.

4. Grozījumi Krimināllikumā : LR 18.05.2000. likums. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 197/200, 2000.
5. Grozījumi Krimināllikumā : LR 01.06.2000. likums. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 223/225, 2000.
6. Grozījumi Krimināllikumā : LR 20.06.2001. likums. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 100, 2001.
7. Grozījumi Krimināllikumā : LR 25.04.2002. likums. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 69, 2002.
8. Grozījumi Krimināllikumā : LR 20.06.2002. likums. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 104, 2002.
9. Grozījumi Krimināllikumā : LR 17.10.2002. likums. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 161, 2002.
10. Grozījumi Krimināllikumā : LR 31.10.2002. likums. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 168, 2002.
11. Grozījumi Krimināllikumā : LR 31.10.2002. likums. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 168, 2002.
12. Grozījumi Krimināllikumā : LR 10.04.2003. likums. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 65, 2003.
13. Grozījumi Krimināllikumā : LR 12.06.2003. likums. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 97, 2003.
14. Grozījumi Krimināllikumā : LR 11.12.2003. likums. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 180, 2003.
15. Grozījumi Krimināllikumā : LR 18.12.2003. likums. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 183, 2003.
16. Grozījumi Krimināllikumā : LR 18.12.2003. likums. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 183, 2003.
17. Grozījumi Krimināllikumā : LR 15.01.2004. likums. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 8, 2004.
18. Grozījumi Krimināllikumā : LR 15.01.2004. likums. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 8, 2004.
19. Grozījumi Krimināllikumā : LR 22.01.2004. likums. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 15, 2004.
20. Grozījumi Krimināllikumā : LR 12.02.2004. likums. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 34, 2004.
21. Grozījumi Krimināllikumā : LR 29.04.2004. likums. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 74, 2004.
22. Grozījumi Krimināllikumā : LR 20.05.2004. likums. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 90, 2004.
23. Grozījumi Krimināllikumā : LR 27.05.2004. likums. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 93, 2004.
24. Grozījumi Krimināllikumā : LR 28.12.2004. likums. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 208, 2004.
25. Grozījumi Krimināllikumā : LR 28.04.2005. likums. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 78, 2005.
26. Grozījumi Krimināllikumā : LR 05.05.2005. likums. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 82, 2005.
27. Grozījumi Krimināllikumā : LR 26.05.2005. likums. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 92, 2005.
28. Grozījumi Krimināllikumā : LR 28.09.2005. likums. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 156, 2005.
29. Grozījumi Krimināllikumā : LR 06.10.2005. likums. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 167, 2005.
30. Grozījumi Krimināllikumā : LR 06.10.2005. likums. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 167, 2005.
31. Grozījumi Krimināllikumā : LR 08.12.2005. likums. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 205, 2005.
32. Grozījumi Krimināllikumā : LR 16.02.2006. likums. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 39, 2006.
33. Grozījumi Krimināllikumā : LR 12.10.2006. likums. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 174, 2006.
34. Grozījumi Krimināllikumā : LR 14.12.2006. likums. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 207, 2006.
35. Grozījumi Krimināllikumā : LR 21.06.2007. likums. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 107, 2007.
36. Grozījumi Krimināllikumā : LR 08.11.2007. likums. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 188, 2007.
37. Grozījumi Krimināllikumā : LR 13.12.2007. likums. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 208, 2007.
38. Grozījumi Krimināllikumā : LR 13.12.2007. likums. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 208, 2007.
39. Grozījumi Krimināllikumā : LR 30.10.2008. likums. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 177, 2008.
40. Krimināllikums. Likums „Par Krimināllikuma spēkā stāšanās laiku un kārtību”. U. Krastiņš. Par Latvijas krimināllikumu. A. Niedre Latvijas kriminālkodekss un Krimināllikums. Sevišķā daļa. Atšķirīgais un kopīgais. Latvijas kriminālkodeksa un Krimināllikuma pantu salīdzinājums. – Rīga : TNA, 1998.
41. Krimināllikums. Likums „Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību”. Komentārs par Krimināllikuma grozījumiem, kas izdarīti pēc 2007. gada 1. jūnija (*Dr. jur.* A. Niedre). Rīga : Firma „AFS”, 2010.

Atsauces un piezīmes

- ¹ Krimināllikums : LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 199/200, 1998, 8. jūlijs; Krimināllikums. Likums „Par Krimināllikuma spēkā stāšanās laiku un kārtību”. Prof. *Dr. habil. iur.* U. Krastiņa un *Dr. iur.* A. Niedres komentāri. Rīga : TNA, 1998; Par Krimināllikuma spēkā stāšanās laiku un kārtību : LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 331/332, 1998, 4. nov. Atbilstoši LR Saeimas 2002. gada 24. oktobra likumam 1998. gada 15. oktobra likums ieguva citu nosaukumu „Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību”. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 165, 2002.
- ² Latvijas PSR kriminālkodekss. Rīga : LVI, 1962; *LR Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs*, Nr. 33/34, 1991.
- ³ Sodū likums (1936. g. izd.) ar komentāriem. Sastādījuši Pauls Mincs un Jānis Lauva. Rīga : Valsts tipogrāfijas izdevums, 1936.
- ⁴ Krimināllikuma nosaukums projekta izstrādes gaitā vairākkārt tika mainīts – Latvijas Republikas Kriminālkodekss, Latvijas Kriminālkodekss, Latvijas krimināllikums, līdz tas ieguva tagadējo apzīmējumu – Krimināllikums, līdzīgi kā Civillikums, kas jau bija spēkā.
- ⁵ Vairāk par darba grupas izveidošanu, tās sastāvu un projekta izstrādes koncepcijām sk. A. Reigases rakstu „Par Latvijas Republikas Krimināllikuma tapšanu”. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 2, 1998, 22. janv.

- ⁶ Par darba grupas izstrādātajiem krimināllikumprojektu variantiem vairāk sk. A. Regases rakstā „Par Latvijas Republikas Krimināllikuma tapšanu”.
- ⁷ Vairāk par izstrādātā likuma sistēmiskajām izmaiņām sk. A. Niedres rakstu „Latvijas kriminālkodekss un Krimināllikums. Sevišķā daļa. Atšķirīgais un kopīgais. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 261/264, 1998, 10. sept. Par sākotnējām iestrādēm likumprojekta vispārējā daļā sk. U. Krastiņa rakstu „Kāds lai būtu mūsu Kriminālkodekss”. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 59, 61, 63 un 65, 1993. gada 4., 7., 14. un 19. aug.
- ⁸ Ministru kabineta 1996. gada 30. jūlija protokollēmums (prot. Nr. 39, 29. §). *Latvijas Vēstnesis*, 1996, 6. aug.
- ⁹ Krastiņš, U. Noziedzīgu nodarījumu daudzējādības kvalifikācijas problēmas. *Jurista Vārds*, Nr. 47, 2007, 20. nov.
- ¹⁰ Turpat.
- ¹¹ Par tiesu praksi, piemērojot likumus par nepieciešamo aizstāvēšanos: Latvijas Republikas Augstākās tiesas plēnuma lēmumu krājums. Rīga : [b.i.], 2002, 50. lpp.
- ¹² Uzskatu, ka pareizāk būtu šo nodaļu nosaukt „Apstākļi, kas izslēdz noziedzīgumu”, lai norobežotu šajā nodaļā paredzētos apstākļus no citiem KL paredzētajiem gadījumiem, kad personu var atbrīvot no kriminālatbildības.
- ¹³ Ministru kabineta 1996. gada 30. jūlija protokollēmums (prot. Nr. 39, 29.§). *Latvijas Vēstnesis*, 1996, 6. aug.
- ¹⁴ Latvijas kriminālkodekss un komentāri pie atsevišķiem Latvijas kriminālkodeksa pantiem (*Dr. iur. A. Niedre*). Rīga : Valsts SIA „TIC”, 1997.
- ¹⁵ Krastiņš, U. Ekonomisko noziegumu krimināltiesiskais aspekts. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 4, 1997, 19. febr..
- ¹⁶ Krastiņš, U. Latvijas kriminālās likumdošanas pēctecība nodarījumos pret dabas vidi. *Jurista Vārds*, Nr. 29 un 30, 2000, 26. sept. un 10. okt.
- ¹⁷ Latvijas Republikas Krimināllikums. Projekts 1996. gada 7. augusta red. *Latvijas Vēstnesis*, 1996, augusts (pirmpublikācija *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 125, 126, 127, 128, 1996, 25.–31. jūlijs).
- ¹⁸ Krastiņš, U. Ekonomisko noziegumu krimināltiesiskais aspekts. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 4, 1997, 19. febr.
- ¹⁹ Niedre, A. Latvijas kriminālkodekss un Krimināllikums. Sevišķā daļa. Atšķirīgais un kopīgais. Nr. 26, 1998, 10. sept.
- ²⁰ Latvijas PSR kriminālkodekss. Rīga : LVI, 1962; Latvijas Republikas Krimināllikums. Projekts 1996. gada 7. augusta red. *Latvijas Vēstnesis*, 1996, augusts (pirmpublikācija *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 125, 126, 127, 128, 1996, 25.–31. jūlijs); Krimināllikums. Likums „Par Krimināllikuma spēkā stāšanās laiku un kārtību”. Prof. *Dr. habil. iur. U. Krastiņa* un *Dr. iur. A. Niedres* komentāri. Rīga : TNA, 1998.
- ²¹ Niedre, A. Finanšu sistēmas apdraudējums, izplatot nepatiesas ziņas. *Jurista Vārds*, Nr. 48, 2008, 23. dec. Par Krimināllikuma stabilitātes problēmu sk. arī A. Niedres rakstu „Vai izdosies saglabāt Krimināllikuma stabilitāti”. *Jurista Vārds*, Nr. 203, 2001, 3. apr.
- ²² Krastiņš, U. Konceptuāli par juridisko personu kriminālatbildību. *Jurista Vārds*, Nr. 33, 2004, 31. aug.
- ²³ Krastiņš, U. Krimināllikuma vispārīgās daļas sistēmas problēmas. *Administratīvā un Kriminālā Justīcija*, Nr. 1. Rīga : LPA, 2008, 10. lpp.
- ²⁴ Grozījumi Krimināllikumā: Latvijas Republikas 2007. gada 13. decembra likums. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 208, 2007, 29. dec.
- ²⁵ Reigase, A. Jā vai nē – mantas konfiskācijai. *Jurista Vārds*, Nr. 39, 2004, 12. okt.; Krastiņš, U. Krimināllikuma vispārīgās daļas sistēmas problēmas. *Administratīvā un Kriminālā Justīcija*, Nr. 1. Rīga : LPA, 2008, 12. lpp.
- ²⁶ Krastiņš, U. Vaina kā obligāts kriminālatbildības nosacījums. *Jurista Vārds*, Nr. 45, 2008, 2. dec.
- ²⁷ Grozījumi Krimināllikumā: Latvijas Republikas 2008. gada 30. oktobra likums. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 177, 2008, 13. nov.
- ²⁸ Ministru kabineta 2009. gada 9. janvāra rikožums Nr. 6 (prot. Nr. 1 32.§). *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 6, 2009, 13. janv.

Summary

After the restoration of Latvia's independence late in 1990, work began on drafting a new Criminal Law for Latvia. A working group was set up to do the task. This group worked intensively on several drafts of the law so as to improve the Criminal Code that was in effect at that time – the 1961 Criminal Code of Soviet Latvia. The draft law included several new chapters. In the general section, there was a chapter

on circumstances which exempt one from criminal liability, as well as one on the specifics of the criminal liability of juveniles. In the special section, new language was added on subjects such as crimes against humanity, crimes against peace, war crimes, genocide, crimes against the environment, and crimes against traffic safety. The general section of the Criminal Law was also amended broadly to deal with issues such as the diversity of criminal offences, participation in criminal offences, etc. Parliament approved the Criminal Law on June 17, 1998, and it took force on April 1, 1999. Since that time, Parliament has amended the law 32 times. Some new norms have been implemented, and existing norms have been supplemented. In many cases, sanctions spoken to in sections of the Criminal Law have been changed. Particular attention is devoted to the implementation of requirements from international legal acts. For instance, the general section of the Criminal Law has been supplemented with a new chapter on compulsory means of influencing legal entities. The Criminal Law has been amended several times in recent years as well. After the Cabinet of Ministers approved a new conceptual document on punitive policies, for instance, major changes were made to the law. A new version of the law should be prepared so as to correlate and systematise the many changes that have been made. This could be done, perhaps, by the year 2015.